משפטים ג

א. „וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' זבחים שלמים לה' גו' ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח, ויקח ספר הברית ויקרא גו' ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם גו'"[1].

ובפרש"י על תיבת „באגנות"[2]: „שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים להזות אותם על העם, ומכאן למדו רבותינו[3] שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת[4] דמים שאין הזאה בלא טבילה".

ואינו מובן: כתוב זה, „ויקח משה חצי הדם וישם באגנות", לא איירי בהזאת הדם על העם אלא רק בשימת הדם באגנות כדי „להזות אותם (אח"כ) על העם", וא"כ הו"ל לרש"י להביא זה ש„למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים" על הפסוק[5] „ויקח משה את הדם ויזרוק על העם", וכמפורש שם „ויאמר הנה דם הברית" — ולמה הביאו רש"י כאן בפסוק „(ויקח משה חצי הדם וישם) באגנות"?

וביותר תמוה: בגמ'[3], מקורו של הלימוד, כן הובא הלימוד ע"ז מהכתוב „ויקח משה (חצי[6]) הדם ויזרוק על העם", ורש"י שינה מדברי „רבותינו" והביאו על הכתוב „באגנות"!

ובפרט שרש"י מדגיש בלשונו „מכאן למדו רבותינו" (ולא „ואמרו רבותינו", „ולמדו רבותינו" וכיו"ב) — שמשמעו, כמשנ"ת כמ"פ[7], לשלול קס"ד שאפשר ללומדו ממקום אחר. והיינו, שרש"י מדייק שהלימוד הוא דוקא „מכאן", מה כתוב „באגנות", ולא מהכתוב דלקמן „ויזרוק על העם".

ב. ויובן זה בהקדם השאלה: כבר נת' כמ"פ שאין פרש"י על התורה ספר של הלכה, ולא בא אלא לפרש פשוטו של מקרא (כמ"ש רש"י כמ"פ בעצמו[8]), וצ"ע בנדו"ד — למאי נפק"מ בפירוש הכתובים זה שאמרו רבותינו „שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים"?

דלכאורה, הא שנכנסו לברית ע"י הזאת דמים מפורש בכתוב, „ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית גו'", ואין צורך ב„לימוד" כי מפורש הוא: ולאידך, אין שום זכר בפשוטו של מקרא כאן שהיתה מילה וטבילה[9]. ויתרה מזה מה נתוסף בהבנת פשוטו של מקרא ע"י לימוד זה של רבותינו?

---

1) פרשתנו כד, ה־ח.

2) שם, ו.

3) כריתות ט, א.

4) כ"ה בדפוסים הנפוצים. וראה לקמן סעיף ג.

5) שם, ח.

6) כ"ה בגמ' לפנינו, שהועתקה תיבת „חצי". וכבר הגי' בשטמ"ק שם (ועוד) שהיא מיותרת וצ"ל „את הדם". וכ"ה ברבינו גרשום שם (נדפס שם י, א). גמ' יבמות מו, ב. — וראה לקמן הערה 36.

7) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת, תש"מ) ע' 79 (ובהוצאת תנש"א — ע' 140) וש"נ. ועוד.

8) בראשית ג, ח. שם, כד. ובכ"מ.

9) ובלאה"כ עכצ"ל שאין כוונת רש"י ב„ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים" שכולם נלמדו מכאן, שהרי מילה לא נזכרה כלל „כאן".

כן – סיום דברי רש"י „שאין הזאה בלא טבילה": כלל זה אין לו הכרח ב־פשוטו של מקרא (וכן – רש"י לא הביא שום ראי' ע"ז), אלא הוא כלל בהלכה[10] – וא"כ, גם את"ל שרש"י הוצרך להביא שהיתה גם טבילה (כיון שכן אמרו רבותינו שכך נכנסו אבותינו לברית), צריך ביאור למה הביא גם את ההוכחה של רבותינו ע"ז מהכלל „שאין הזאה בלא טבילה"?

ועוד זאת: בנוגע למילה לא הביא רש"י שום ראי', אף שבגמ' הובאו ע"ז שני כתובים – „כי מולים היו כל העם היוצאים[11], אי נמי מהכא[12] ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי וגו'" – ולמה הוצרך רש"י לראי' על הטבילה?

[ולכאורה דוחק לתרץ, שמילת בנ"י במצרים מפורשת בקרא[13], כמ"ש[14] „וכל ערל לא יאכל בו", וכן פרש"י[15] שהקב"ה „נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנאמר[12] מתבוססת בדמיך . . ואומר[16] גם את בדם בריתך שלחתי גו'" – כי מילת בנ"י במצרים היתה לצורך אכילת הפסח [או (בלשון רש"י[15]) שיהיו „בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו"], ועוד: ע"ד הפשט אין מילה זו שייכת לכניסת בנ"י להברית דפרשתנו בעת מ"ת, והו"ל לרש"י לפרש חידוש זה, שמילת בנ"י במצרים נחשבת חלק מכניסתם לברית בעת מ"ת].

ג. גם יש לעיין:

לפי הגירסא הנפוצה לשון רש"י היא „(שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבי־לה) והזאת דמים", אבל בגמ' (לפנינו[17]) נאמר „(לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה) והרצאת דם", ובפרש"י שם „הרצאת דמים – זריקת דמים על המז־בח" (אלא שבהמשך הגמ' הובא, „טבילה מנלן דכתיב ויקח משה (חצי[18]) הדם ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה").

וצ"ע – למה לא הזכיר רש"י גם „הרצאת דמים", דהיינו זריקת דמים על המזבח[19]?

והנה לפי גירסא אחרת[20], גם בפרש"י כאן הלשון היא (כבגמרא) „והרצאת דמים", ויש מפרשים[21] שכתבו שגם לה־

---

10) ויש להוסיף, שבמכילתא (יתרו יט, י) למדו שהיתה טבילה לפני מ"ת ממה שנאמר (שם) „(וקדשתם היום ומחר) וכבסו שמלותם", וברמב"ם (הל' איסורי ביאה רפי"ג) הביא לימוד זה, ולא הלימוד שבש"ס „שאין הזאה בלא טבילה" [ואע"פ שבש"ס (יבמות שם) דחו לימוד זה, כי „דלמא נקיות בעלמא". וכבר האריכו במפרשים, שהרמב"ם ס"ל שדחי' זו אינה למסקנא ולהלכה: ולאידך, הכלל „אין הזאה בלא טבילה" אינו לכו"ע]. ואכ"מ.

11) יהושע ה, ה.

12) יחזקאל טז, ו.

13) משא"כ טבילה, שלא נזכרה בקרא, הוצרך רש"י להביא ראי' ע"ז (ראה דבק טוב והואיל משה (באר היטב) על פרש"י פסוק ח).

14) בא יב, מח. ולהעיר, שהרמב"ם שם הביא כתוב זה לראי' על מילה (ולא הכתובים שבש"ס). וראה רשב"א ליבמות מו, ב. וכבר האריכו במפר־שים.

15) בא שם, ו.

16) זכרי' ט, יא.

17) ראה הערה 24 ; 26.

18) ראה הערה 6.

19) ולאידך: הזאת דמים לא נאמרה בפירוש בגמ' כ"א רק דרך אגב (כראי' על טבילה). וב־חדא"ג מהרש"א כריתות שם הניח בצ"ע „אמאי לא חשיב נמי שלא נכנסו לברית בלא הזאה". ולהעיר משו"ת אבני נזר יו"ד סשמ"ז (אות ד ואילך). ערוך לנר ליבמות שם (ד"ה ואין הזאה).

20) כ"ה בדפוס א' וב' דפרש"י, ורוב כת"י רש"י שתח"י. וכן הועתק בראב"ם כאן.

21) נחלת יעקב על פרש"י כאן.

גירסא בפרש"י „הזאת דמים", אין כוונת רש"י שהיתה הזאה על העם, אלא כמו שפי' התרגום לקמן עה"פ[5] „ויזרוק על העם" (והובא בפרש"י שם, כדלקמן סעיף ח) „וזרק על מדבחא לכפרא על עמא", והיינו, ש„לא[22] זרק כלום על העם גופייהו אלא בשביל כפרת העם זרק על המזבח . . דהרצאת והזאת הכל אחד והיינו על המזבח".

אבל צע"ג אם אפשר לפרש כן ב־גירסא הנפוצה בפרש"י כאן[23], שכתב „(שתי אגנות כו') להזות אותם על העם", דהיינו שההזאה היתה על העם עצמו (ולא זריקה על המזבח, שלא נזכרה כלל בפרש"י כאן). ומזה, דמ"ש רש"י בהמשך לזה „שנכנסו אבותינו לברית כו' והזאת דמים" כוונתו להזאת דמים „על העם". ועוד זאת: כיצד אפשר לפרש ש„הזאת דמים" היינו זריקה על המזבח, והרי רש"י ממשיך „שאין הזאה בלא טבילה", ובשלמא אם הזאה פירושה הזאה על העם, מובן שקודם להזאה צ"ל טבילה, אבל אם הכוונה לזריקת דם על המזבח — מהי שייכות טבילת האדם לזריקת דם על המזבח[24]?!

[וכן מפורש בפרש"י לש"ס במק"א[25], שהביא לשון הברייתא „מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והזאת דמים[26] דכתיב ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה והרצאת דמים דכתיב וחצי הדם זרק על המזבח" — הרי שהזאת דמים והרצאת דמים לאו היינו הך, ותרווייהו איתנהו בי'].

ועפ"ז — למה הביא רש"י רק הזאת דמים (על העם) ולא גם „הרצאת דמים" (ע"ג המזבח)?

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בכתוב כאן מפורש דבר חידוש, „ויקח משה חצי הדם גו' וחצי הדם גו'", כלומר, שהי' מעשה מיוחד של חילוק הדם לב' חצאין[27] דוקא, וכמפורש ברש"י בד"ה „ויקח משה חצי הדם" — „מי חלקו, מלאך בא וחלקו", פעולה מיוחדת של חלוקת הדם ע"י מלאך[28].

וצ"ע: מצינו בעוד מקומות שחלק מדם הקרבן נזרק על המזבח וחלקו מזים על האדם (כמו בחינוך אהרן ובניו לכהונה שנאמר[29] „ולקחת מדמו ונתת על תנוך אוזן אהרן גו' וזרקת את הדם על המזבח סביב", ועוד) — אבל לא מצינו שיהי' מעשה מיוחד של חלוקת הדם לב' חצאין, ולמה כאן הי' צ"ל חלוקת הדם לב' חצאים?

וזהו מ"ש רש"י „מכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים", כלומר, מכתוב זה — שבו

---

22) ל' הנחלת יעקב. — וכבר האריכו במפרשי הת"א, ועוד. וראה ת"י יבמות שם ד"ה ויקח משה.

23) ראה גם באר בשדה על פרש"י כאן.

24) ועפ"ז נ"ל לאידך, שגם את"ל כהגירסא „והרצאת דמים", כוונת רש"י (כאן, בפשש"מ) היא להזאה על העם (ולא זריקה על המזבח, כפירושו על הש"ס). ויותר נראה לקיים הגירסא „והזאת דמים". ולהעיר שכ"ה גירסת התוס' (יבמות שם) בגמ' כריתות שם.

25) ר"ה לא, ב ד"ה צריך.

26) ומפשטות ל' רש"י משמע שכן גריס בברייתא (וראה מהרש"א שם). ולהעיר מגירסת התוס' שהובאה בהערה 24.

27) ובפי' הרס"ג עה"ת כאן פי' „חצי" — „מקצת".

28) ראה רא"ם ועוד, הכרחו של רש"י לפירוש זה בלשון הכתוב. — וכבר העירו על החילוק בין ל' רש"י ולשון המדרש (ויק"ר פ"י, ה) „ומהיכן הי' יודע משה חציו של דם", וכן הטעם שנקט רש"י כהפירוש שהי' ע"י מלאך ולא כא' משאר פירושי המדרש שם. — ונת' בההתועדות. ואכ"מ.

29) תצוה כט, כ.

מודגש שחצו את הדם – למדו רבותינו שהזאה זו[30] הכניסה את אבותינו לברית.

וכמבואר במפרשי התורה[31] „שנחלק לשני חצאין, שכן דרך כורתי ברית ש־נאמר[32] העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו", וענין זה כבר מפורש ב־פרש"י לעיל (גבי ברית בין הבתרים) עה"פ[33] „ויבתר אותם" – „חלק כל אחד לשני חלקים . . לפי שהי' כורת ברית עמו כו' ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתרי' כמה שנאמר להלן[34] העוברים בין בתרי העגל", וכיון שזוהי „דרך כורתי ברית" (גם בברית עם ה־קב"ה), ודאי שגם הברית דפרשתנו היתה באופן כזה. וזוהי כוונת רש"י כאן, שה־כניסה לברית[35] היתה ע"י הזאת דמים[36], כיון שהיתה באופן של חלוקת הדם לב' חצאין[36].

וזהו שהביא רש"י „מכאן למדו רבו־תינו שנכנסו אבותינו לברית במילה כו' והזאת דמים", דכמו שפשוט שמילה מכניסה את האדם לברית, כמפורש בכ־תוב שענינה של מילה היא „אות ברית ביני וביניכם", „בריתי בבשרכם", כן הז־את דמים הכניסה את ישראל לברית.

ועפ"ז יש לבאר גם סיום לשון רש"י „שאין הזאה בלא טבילה": אין כוונת רש"י להביא ראי' שהיתה טבילה (כשם שלא הביא ראי' על מילה), אלא לבאר תוכן ענין הטבילה ושייכותה לברית, דמהי שייכותה של טבילה לענין ה־ברית[38]? ולכן מפרש רש"י, שאכן אין מעשה הטבילה עצמו פעולה של כניסה לברית, וכל ענינה אינו אלא הכשרה להזאה[39], „שאין הזאה בלא טבילה".

וזהו גם הטעם שלא הביא רש"י ש־נכנסו לברית ע"י קרבן („הרצאת דמים"), כי בפשוטו של מקרא[40], הקרבת הקרבן היא חיוב צדדי ונוסף, ואינו חלק מעצם פעולת הכניסה לברית[41].

ה. אבל אין ביאור זה מספיק, שהרי לפי הנ"ל כוונת רש"י בהבאת לימוד זה דרבותינו היא לתרץ שאלה בכללות הכתוב, בענין חלוקת הדם לב' חצאים – ואילו רש"י הביאו בהמשך לפירושו על „אגנות", שעיקר כוונת רש"י בפירוש זה היא לבאר הטעם שהוצרכו לשתי אגנות („א' לחצי דם עולה וא' לחצי דם של־מים"); ואם כוונת רש"י רק לתרץ ה־שאלה הכללית הנ"ל – הי' לו להביאו בד"ה בפ"ע („וישם באגנות – להזות על העם, מכאן למדו כו'").

---

30) ומה שרש"י מביא גם מילה (וטבילה) – אף שזה לא נלמד „מכאן" – כי מעתיק דברי „רבותינו" (להדגיש דהזאת דמים היא דבר המכניס לברית כמו מילה, כדלקמן), אבל עיקר כוונתו ב„מכאן" היא לענין הזאת דמים.

31) חזקוני כאן (פסוק ח). ועד"ז בר"י בכור שור. תוס' הדר זקנים. ועוד. וראה ויק"ר שם. מכילתא יתרו יט, י (ובפי' זה ינחמנו). וראה (ע"ד החסידות) אוה"ת פרשתנו (כרך ח) ס"ע ג'מב ואילך.

32) ירמי' לד, יח.

33) לך לך טו, י. וראה גם רש"י נצבים כט, יא.

34) ירמי' שם, יט.

35) וזהו גם דיוק הלשון „נכנסו לברית", ולא „נתגיירו".

36) ואולי מטעם זה הובאה בגמ' (בגירסא שלפנינו) תיבת „חצי (הדם)" – ראה הערה 6.

37) לך לך יז, יא. שם, יג. ועוד.

38) כלומר: אף שמובן שיש מקום לטבילה בעת שנכנסים לברית (ע"ד הטבילה מטומאה לטהרה) – מ"מ אין הטבילה מעשה המכניס לברית, כבפנים.

39) ראה תוד"ה דאין הזאה – יבמות שם. ולהעיר משפת אמת לכריתות שם.

40) וגם ע"ד ההלכה כ"ה, שחיוב קרבן הו"ע נוסף (ולא מעצם פעולת הכניסה לברית), כמשנ"ת בארוכה במק"א (לקו"ש חכ"ו ע' 162 ואילך).

41) וצע"ק ל' רש"י בתהלים (נ, ה).

ועוד: לפירוש הנ"ל נמצא, שהכניסה לברית שייכת לשני חצאי הדם, הן החצי ששם משה באגנות „להזות . . על העם" והן החצי ש„זרק על המזבח" — וא"כ קשה יותר למה הביא רש"י לימוד זה בפירושו על תיבת „באגנות" (דקאי רק על החצי שהזה על העם)[42].

גם אינו מבואר הא שלא הביא רש"י גם „הרצאת דמים", דאף שחיוב הקרבן (בעת הכניסה לברית) אינו חלק מעצם הכניסה לברית כנ"ל, הרי מ"מ „הרצאת דמים" — דהיינו זריקת חצי הדם על המזבח — היא מגוף ענין הברית (וכמו שביאר בספורנו[43], „עשה את המזבח כ־שליח לא־ל ית' לבדו לכרות הברית, ו־בכן קבל (המזבח) חצי הדם וחציו האחר יזרוק על העם הנכנסים עמו בברית"), והדרא קושיא לדוכתא, דהו"ל לרש"י להביא גם „והרצאת דמים"?

ולכן נ"ל, שלפרש"י, תוכן ענין ה־כניסה לברית ע"י „הזאת דמים" אינו ע"י שני חצאי הדם (כפירוש המפרשים ה־נ"ל), אלא ע"י הדם ששם משה בשתי אגנות, א' לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים, כדלקמן.

ו. לפי פשוטו, כוונת רש"י בפירושו „שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים" היא לשלול הפירוש שגם הדם שזרק על המזבח שם תחלה באגנות, וכמ"ש האבן עזרא שה„אגנות ישמש לשנים, שנתן חציו באגנות וחציו אחר באגנות" [וברמב"ן מוסיף, שזוהי גם „דעת אונקלוס[44] שתרגם במזרקיא" (כי זריקת הדם על המזבח היתה מן המזרקות[45]) — משא"כ לדעת רש"י והרמב"ן היו שני מיני כלים, „אגנות"[46] שבהם קיבל משה את הדם כדי להזות על העם[47], „והחצי האחר זרק על המזבח מן המזרקות שקבל אותו בהם כדרך הקרבנות"[48]].

והטעם שלא פרש"י כן מובן בפשטות, כי פשטות לשון הכתוב „ויקח משה חצי הדם וישם באגנות, וחצי הדם זרק על המזבח" מורה, שרק חצי הדם (שלא זרק על המזבח) שם באגנות.

אבל לפי זה צ"ע בכתוב עצמו: מדוע פירש הכתוב את הכלי שבו נתן משה את חצי הדם הראשון „להזות על העם", ולא את הכלי שקיבל בו את הדם כדי לזרוק על המזבח[49]?

כן אינו מובן: מהו החידוש בזה ש־משה שם את הדם באגנות כדי להזות ממנו על העם (עד שהכתוב הוצרך ל־ספר זה) — הרי אא"פ לקבל את הדם

---

42) ורש"י לא רמז כלל לסיום ל' הכתוב „וחצי הדם זרק על המזבח".

43) כאן פסוק ו. וראה ויק"ר ומכילתא הנ"ל. — וראה לקמן הערה 57.

44) וכ"ה גם בתיב"ע כאן (וכן בפסוק ח).

45) תרומה כז, ג ובפרש"י שם.

וכבר האריכו במפרשים (מיני תרגומא', נתינה לגר, נפש הגר ועוד) שהת"א לשיטתו, שגם חצי הדם שנאמר בו „ויזרוק על העם" — זרק על המזבח אלא שהי' בעד העם (כנ"ל סעיף ג ולקמן סעיף ח).

46) ראה טור הארוך כאן, שאגנות „הם כלים עשוים שלא כדמות כלי המזבח". וכ"ה ברמב"ן הוצאת שעועל. וראה מיני תרגומא כאן (לפי הגיר־סא שלפנינו „עשוים כדמות כו'"). ולהעיר מפנים יפות כאן.

47) ולהעיר מרש"י פינחס כח, ו. ואכ"מ.

48) ל' הרמב"ן.

49) והרי עדיין לא נעשה המשכן וכליו. ולהעיר מפסח מצרים „הדם אשר בסף" (בא יב, כב. וברש"י שם „בכלי כמו ספות כסף"). וראה רש"י שם, ז.

---

*) וי"ג תרגימא — ראה לקו"ש חי"ח ע' 372 הערה 14. ושו"נ.

ביד להזות ממנו על כל העם[50] (ובפרט שבינתיים „ויקח ספר הברית ויקרא ב־אזני העם גו׳״), וא״כ פשיטא שנתן את הדם בכלי.

ולתרץ שאלות אלו ממשיך רש״י „ומכאן [בוא״ו המוסיף] למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית כו׳ והזאת דמים״, שבזה מדגיש רש״י, שהכניסה לברית היתה ע״י שני סוגי הדם שבשתי האגנות.

ז. ביאור הענין:

החילוק בין „עולה״ ו„שלמים״ בפש־טות הוא, שעולה „היא כולה כליל״[51] לה׳, ושלמים יש בהם חלק לבעלים[52]. והם שני חלקי ה„ברית״ (כדרך כורתי הברית, שעוברים בין שני הבתרים), חלק א׳ שייך לה׳ (דם העולה) וחלק א׳ שייך לישראל (דם השלמים)[53]. וזהו שאומר הכתוב „וישם באגנות״, שלא עירב משה את שני הדמים וזרקם יחד[54] על העם, אלא שם אותם בשתי אגנות והזה מכל אחד בפ״ע על העם, שדוקא בזה מודגש גדר של ברית, הזאה משני חלקי הדם (כאילו עברו ישראל בין שני חלקי ה־דם).

ולפירוש זה נמצא, שפעולת הכניסה לברית היתה רק ע״י חצי הדם שזרק על העם (ע״י שני חלקים שבו, חצי דם עולה וחצי דם שלמים), וכפשטות לשון הכתוב „ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכם״, שרק חצי זה של הדם נקרא „דם הברית״.

ועפ״ז צ״ל, שזריקת „חצי הדם . . על המזבח״ אינה חלק מפעולת הכניסה ל־ברית, אלא הוא דבר צדדי, דכדי שיחול על „דם הברית״ שם „דם עולה״ ו„דם שלמים״ (שדוקא ע״ז יש בו שני חלקים, א׳ לה׳ וא׳ לישראל), צריך הדם להיות חלק מדם קרבן שנזרק על המזבח[55].

וזהו ג״כ הטעם שהכתוב מספר ב־פרטיות ע״ד חצי הדם להזות על העם (ששם אותו באגנות) — כי עיקר כוונת פרשה זו היא[56] לספר ע״ד הברית שכרת הקב״ה עם ישראל, וברית זו נעשתה ע״י „הזאת דמים״ בחלק הדם ששם באגנות; ויש להוסיף, שע״פ הנ״ל היתה התחלת פעולת הברית בזה גופא ש„ויקח משה חצי הדם וישם באגנות״, כי פעולה זו, לשים הדם „בשתי אגנות״ א׳ לחצי דם עולה וא׳ לחצי דם שלמים״, היא ע״ד ה־פעולה ד„ויבתר אותם״ (חלוקת הבהמה).

[משא״כ זריקת הדם על המזבח היתה רק דבר צדדי (בענין פעולת הברית), כדי שיהי׳ דם עולה ודם שלמים (כנ״ל), ולכן אינו מפרט שם הכלי שבו קיבל חצי הדם שזרק על המזבח].

---

50) משא״כ בפסח מצרים שנתנו הדם רק על המשקוף ושתי המזוזות, מקום לקס״ד שהקבלה היתה ביד (רש״י בא שם).

51) רש״י יתרו יח, יב.

52) ולהעיר מפרש״י לקמן (תצוה כט, כב. וראה רש״י ויקרא ג, א) בפי׳ שם „שלמים״ — „שמשימים שלום למזבח ולעובד העבודה ולבעלים״.

53) ביפ״ת (השלם) לויק״ר שם, שולל פי׳ זה בדברי המדרש. אבל בפשוטו של מקרא (שיטת רש״י בפי׳ עה״ת) יל״פ כן.

54) להעיר ממיני תרגומא כאן „צריך ביאור קצת איזה איסור יש בתערובות דם עולה ודם שלמים הלא שוין במתנות כו׳״.

55) ויש לומר, שגם זה שחילקו את הדם לשני חצאים דוקא (כנ״ל סעיף ד) — אף שלפי הנ״ל אין פעולת הברית בב׳ חצאים אלה — היינו בעיקר כדי שיהי׳ מודגש יותר ב„דם הברית״ שהוא רק „חלק״ (ע״ד „ויבתר אותם״), ע״ז שהם „חצי דם עולה . . חצי דם שלמים״, חצי דוקא.

56) ראה בארוכה לקו״ש חכ״ו ע׳ 156 ואילך.

ח. ויש לומר, שהטעם שנקט רש"י כאופן זה, שהברית היתה ע"י חלק הדם שהזה על העם (ולא שהברית היתה ע"י שני חצאי הדם, החצי שהזה על העם והחצי שזרק על המזבח) — אינו רק מפני משמעות לשון הכתוב, שרק חלק זה נקרא בשם "דם הברית", אלא גם מפני שדוקא לפי אופן זה מדוייקת פעולת הברית ע"י הזאת הדמים.

דהנה "דרך כורתי ברית" היא בשני פרטים (א) לחלק בהמה (ב) ולעבור בין בתרי', ועיקר פעולת הברית היא (לא חלוקת הבהמה, שזוהי פעולה של חלוקה ופירוד, אלא) בהעברה בין חלקי', המורה על האיחוד של שני החלקים.

ועפ"ז יש לעיין בנדו"ד, היכן היתה פעולה ע"ד העברה בין שני הבתרים? דלפירוש המפרשים הנ"ל היתה רק חלוקת הדם, וכל חלק נזרק במקום אחר, חצי אחד על המזבח וחצי אחד על העם[57]?

משא"כ ע"פ הנ"ל בשיטת רש"י מובן, כי משה הזה את שני חלקי דם הברית (חצי של עולה וחצי של שלמים) על בנ"י, שע"ז נתאחדו שני סוגי הדם.

[ובדרך זו יש להוסיף ביאור בפרש"י לקמן על פסוק[5] "ויזרוק על העם", שמפרש "ענין הזאה, ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא", שלשיטת התרגום לא היתה שום הזאת דם על העם[58], אלא רק זריקה על המזבח בעד העם, "לכפרא על עמא" (דחצי אחד זרק על המזבח ככל קרבן[59], וחצי אחד זרק במיוחד "לכפרא על עמא").

והטעם שהביא רש"י פירוש התרגום כבר ביארו במפרשים[60], כי לפי פשוטו קשה לומר שמשה רבינו זרק מדם זה על כל ששים רבוא מישראל. אבל ע"פ הנ"ל יש לומר, שזה נוגע גם לתוכן פעולת הברית. דלהפירוש שהיתה הזאה על העם ממש, הרי הכניסה לברית ע"י "הזאת דמים" היתה ע"ז ששני סוגי הדמים (חצי דם עולה וחצי דם שלמים) נתאחדו בהזאתם על ישראל כנ"ל. וע"ז מוסיף רש"י, שלפי' התרגום מובן גדר הברית ע"י הדמים גם להפירוש שהכניסה לברית היתה ע"י שני חצאי הדמים (החצי שזרק "על המזבח" והחצי שזרק "על העם"), דכיון שגם החצי השני (לכפרא על עמא) זרק על המזבח, הרי נמצא, ששני החצאים נתאחדו ע"ג המזבח].

ט. והנה ע"פ ביאור זה מובן, שה"אחדות" שע"י ברית זו היא אחדות חזקה ומעולה יותר מה"אחדות" שע"י חלוקת

---

57) ע"פ המבואר בפנים מובנים דברי הויק"ר שם (כגירסא שלפנינו. וכ"ה בויק"ר הוצאת מרגליות שם): "אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בחלקך א"ל זרוק על העם, ומה נעשה בחלקם א"ל זרוק ע"ג המזבח" [וכ"ה במכילתא יתרו שם לפנינו: "חלק למקום וחלק לציבור . . ויקח משה חצי הדם [וישם באגנות] זה חלק למקום, וחצי הדם זרק על המזבח זה חלק לציבור"] — דיש לומר, שזהו ע"ד "ויתן איש בתרו לקראת רעהו" (לך טו, י), המורה על האחדות בין שני הבתרים.

[משא"כ לגירסת הילקוט פרשתנו כאן (רמז שסא. וביפ"ת לויק"ר שם, שכן צ"ל הגירסא בויק"ר. ויש גורסין כן גם במכילתא שם) שחלק המקום זרק על המזבח וחלק ישראל זרק על העם].

58) להעיר מהגירסא בדפוס א' דפרש"י, וכן בכמה כת"י רש"י שתח"י — "ותרגומו וזרק על עמא" (ואין התיבות "על מדבחא לכפרא").

59) ראה באר יצחק על פרש"י כאן, שלהתרגום, זריקת חצי הדם על המזבח כאן היתה "כדי לקדשו" (ולא לכפרה).

60) באר מים חיים (לאחי המהר"ל). דבק טוב. הואיל משה (באר היטב). וראה ראב"ע, רלב"ג ואברבנאל כאן.

בהמה והעברה בין שני הבתרים, שהרי שם נשארים הבתרים מחולקים כל אחד בפני עצמו, אלא שעוברים בין שני הבתרים, ואילו כאן נתערבו ונתאחדו שני חלקי הדם.

ויש לומר שבזה יש רמז גם להחידוש שבברית זו בין הקב"ה לבנ"י על הברית שכרת עם אברהם בברית בין הבתרים:

במ"ת ניתן הכח שבנ"י יגיעו לאחדות גמורה עם הבורא, וכמשנ"ת לעיל בארוכה[61], שתכלית העלי' בהכרת והרגשת הביטול שהיו נבראים יכולים להגיע אלי' לפני מ"ת, היא דרגת הביטול ד"מרכבה" (כמחז"ל[62] "האבות הן הן המרכבה"), שאף שמרכבה בטלה לגמרי לרצון הרוכב, מ"מ יש כאן שני דברים, הרוכב והמרכבה הבטילה אליו; משא"כ ע"י נתינת התורה, ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"[63], ניתן הכח להתאחד עם הקב"ה בתכלית היחוד.

ועפ"ז יש לבאר הרמז בכך שברית בין הבתרים היתה ע"י חלוקת בהמה[64] ואילו הברית כאן היתה ע"י "הזאת דמים"[65] – כי כאן נתחדש הביטול בעצם מציאותם וחיותם של ישראל, בדם שלהם[66], שנעשים כולא חד עם קוב"ה.

(משיחת ש"פ משפטים תשל"ד)

---

61) ע' 97 ואילך.

62) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

63) זהר הובא בתניא פ"ד, שם רפכ"ג. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, א-ב. תקו"ז תי"ט (כא, ב). ותכ"ב (סד, א).

64) וע"פ פנימיות הענינים יש לומר, שהברית ע"י חלוקת בהמה בברית בין הבתרים מרמזת על הביטול דמרכבה, השייך לבחי' בהמה, חיות המרכבה.

65) ראה חזקוני ותוס' הדר זקנים כאן.

66) וראה אוה"ת פרשתנו (הנ"ל הערה 31) ע' ג'מד-מה.